

**Constantin C. Petolescu, *Inscriptions de la Dacie Romaine -
Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie (I-er - III-e siècles)*,
vol. I, 1996; vol. II, 2000, Ed. Enciclopedică, București**

Ideea realizării unui corpus al inscripțiilor antice de pe teritoriul României stăruie în istoriografia românească de foarte multe decenii (D. M. Pippidi, "St.Cl.", XIX, 1980, p. 101-104). Debutul acestui corpus cu un volum din prima serie: *Inscripțiile Daciei Romane*, s-a produs în 1975 și de atunci au mai apărut încă cinci volume, dar din 1988 editarea celor două/trei volume, care ar finaliza această operă, se lasă mult așteptată. Din cea de a doua serie: *Inscripțiile din Scythia Minor*, planificată a avea cinci volume, au fost editate numai trei. Deci, ambele serii, din nefericire, sunt încă incomplete. Nu putem omite însă realizarea culegerii de inscripții grecești și latinești din sec. IV-XIII, de pe teritoriul României (Em. Popescu, 1976), care face și ea parte din corpus-ul național de inscripții antice.

Cum îndeobște se cunoaște, inscripțiile, atât de abundente pe toată întinderea Imperiului Roman și atât de variate ca conținut, sunt de o importanță hotărâtoare pentru cunoașterea istoriei antice. Inscripțiile de pe cuprinsul imperiului, aflate însă în afara frontierelor Daciei Romane, dar care privesc spațiul dacic, stări de lucruri sau evenimente din Dacia, fac obiectul corpus-ului aici prezentat. Această culegere de inscripții externe se doțorește prof. Constantin C. Petolescu de la Universitatea din București, asiduu și binecunoscut cercetător a epigrafiei Daciei. Astfel, deși nu s-a încheiat publicarea inscripțiilor găsite pe pământul dacic, dispunem prin strădania autorului abia amintit de un corpus al epigrafelor externe privitoare la provincia carpatică care completează fericit acel dorit corpus al inscripțiilor referitoare la Dacia.

Nu putem să omitem că opera de față a fost precedată de realizarea lui Dobó Arpad (*Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque reperte ad res earundem provinciarum pertinentes*) care a cunoscut patru ediții. Cea din urmă, publicată de învățatul budapestan (1975), cuprinzând în jur de 300 de epigrafe referitoare la Dacia, s-a bucurat de o atență primire în rândul specialiștilor (v. N. Gostar, "ArhMold.", IX, 1980, p. 125-138). Între cele două opere sunt însă deosebiri de conținut sau de metodă, asupra cărora prezentarea de față va stăruie într-o oarecare măsură.

Culegerea realizată de epigrafistul român cuprinde un număr de 474 de documente prezentate după criterii geografice: Roma, Italia și apoi provinciile, după cum a fost conceput și monumentalul *CIL*. Primul volum conține inscripțiile din Roma (85), din Italia (83) și din câteva provincii occidentale: Sardinia (1), Hispania Citerior (9), Baetica (1), Alpes Graiae (2), Gallia Narbonensis (4), Gallia Lugdunensis (7), Germania Superior (4), Germania Inferior (1) și Britania (44). Am specificat între paranteze numărul inscripțiilor pentru a se distinge repartiția diferitelor categorii de personaje romane sau de situații implicate, într-un fel sau altul, în viața Daciei Romane sau chiar a prezenței unor locuitori ai Daciei la Roma sau în provincii. Cel de al doilea volum continuă publicarea inscripțiilor din provinciile europene: Raetia (2), Noricum (13), Pannonia Superior (15), Pannonia Inferior (19), Dalmatia (16), Moesia Superior (8), Moesia Inferior (34), Thracia (7), Macedonia (9), Achaia (8). Urmează provinciile din Asia, cu 45 de inscripții și Egiptul și alte provincii africane (54), la care se adaugă patru diplome militare de proveniență incertă. Prezentarea acestei situații statistice ne prilejuiește să subliniem deplina integrare a Daciei în *orbis Romana*. De asemenea, nu ne poate scăpa faptul că numărul considerabil sporit al documentelor epigrafice din această culegere, față de cea a lui Dobó, este rezultatul atât a noilor descoperiri, cât și a unei mai atente cercetări a imensului material bibliografic studiat.

Remarcăm că fiecare inscripție este redată integral ceea ce înlesnește înțelegerea contextului în care se află acea informație referitoare la Dacia. De asemenea, fiecare inscripție este precedată de

o amplă bibliografie care cuprinde ediția de bază ca și discuțiile din literatura de specialitate suscitată, de-a lungul timpului, de respectivul document epigrafic. Comentariul epigrafic și istoric, uneori foarte amplu, care însoțește mai fiecare inscripție, oferă lectorului posibilitatea discernerii unor nuanțe specifice documentului respectiv și, în același timp, asocierii informațiilor ce apar în diverse epigrafe. Cele subliniate mai sus sporesc considerabil valoarea corpus-ului aici prezentat și îl deosebesc de cel datorat lui Dobó A. Fiecare volum se încheie cu un index riguros structurat tematic (nume și cognomine, corpus prosopografic, unități militare, nume geografice, războaie, popoare sau termeni deosebiți), index care înlesnește cercetarea diferitelor aspecte particulare. Listele de concordanțe bibliografice fac posibilă, de asemenea, regăsirea documentelor epigrafice din această culegere în alte ediții de prestigiu și mai cu seamă în *CIL*.

Deși nu omite importanța inscripțiilor în care o serie de împărași poartă între *cognomina divictarum gentium*, titlurile trimfale de *Dacicus* sau *Carpicus*, autorul nu le-a înregistrat, foarte probabil numărul lor considerabil ar fi îngreunat editarea acestui corpus. Totuși astfel de atestări reprezintă importante informații indirecte la istoria dacilor. Ne permitem să relevăm succint astfel de atestări pe baza excelentului studiu a lui Peter Kneissl (*Die Siegestitulatur der römischer Kaiser*, Göttingen, 1969). Situația statistică (nu credem că aceasta s-a modificat profund în decurs de 30 de ani), care poate fi desprinsă din studiul citat, are o clară semnificație. Titlurile triumfale de *Dacicus* au fost atribuite numai lui Traian (242 de inscripții), respectiv de *Dacicus Maximus* numai lui Maximinus Thrax și fiului său (57), iar cele de *Carpicus Maximus* numai lui Aurelian și împăraților Tetrarhie (Diocletianus, Galerius, Maximianus și Constantius Clorus). Cum remarcă eminentul epigrafist ieșean, N. Gostar (*Actes de la XII-e Conférence internationale d'études classique "Eirene"*, București - Amsterdam, 1975, p. 643-649), ceilalți împărași cu astfel de *cognomina triumphalis*, apar sporadic. Decius (4), Gallienus (2) și Constantinus (2), poartă astfel de titluri fie din eroare, fie că le-au moștenit. Datele aici numai evocate sunt de un interes deosebit, indicând fără tăgadă împărații care au avut războaie victorioase cu dacii sau cu carpii, biruințe confirmate de Senatul roman. Din această cauză considerăm că ar fi fost utilă o astfel de prezentare reactualizată, eventual sub forma unor tabele.

În prezentul corpus, spre deosebire de cele românești, menționate la începutul acestei prezentări, nu se dau traduceri ale inscripțiilor, subliniindu-se că înțelegerea lor nu implică dificultăți deosebite. Totuși, pentru o mai largă accesibilitate, comentariile inscripțiilor fragmentare și îndeosebi a celor redactate în limba greacă ar fi putut să conțină mai multe detalii și sugestii în acest sens. Nu putem omite nici faptul că unor inscripții le lipsesc date cu privire la înfățișarea lor, cu toate că autorul ne indică, de obicei, despre ele o substanțială bibliografie care nu este însă tuturor accesibilă oricând și oriunde.

Cele de mai sus nu diminuează cu nimic valoarea deosebită a acestei ample lucrări. Discuțiile, *variae lectiones* etc. se vor ivi inevitabil și ar fi păcat să nu fie așa. Faptul că a fost publicată în limba franceză determină ca această operă să fie accesibilă și cercetătorilor străini și prin bogăția materialului informațional ca și prin sistematica sa prezentare să devină un prețios instrument de lucru pentru toți cei care stăruie în cercetarea Daciei antice. Este o realizare notabilă a acestui gen de lucrări fundamentale care inzestrează fericit istoriografia românească, unde publicarea izvoarelor în astfel de *corpora* se lasă mult așteptată.

Mircea Ignat